

ANA HARCAMA GRUPLARI İÇİN DÖVİZ KURU GEÇİŞKENLİĞİ

Hüseyin KAYA¹ Barış SOYBİLGİN²

Gönderim tarihi: 14 Eylül 2018

Kabul tarihi: 12 Nisan 2019

Özet

Bu çalışmada tüketici fiyat endeksinin (TÜFE) ana harcama grupları için döviz kuru geçişkenliği hesaplanmıştır. Türkiye’de döviz kurundaki değişim kısa vadeli enflasyona etki eden başat unsurlar arasında yer almaktadır. Mevcut çalışmalar döviz kurundaki değişimin genel enflasyona etkisini incelemektedir. Buna karşın, TÜFE’nin ana harcama gruplarının her birinin döviz kuru geçişkenliği birbirinden farklı yapıda olabilir. Bu çalışmada ilk önce ana harcama grupları için döviz kuru geçişkenliği tahmin edilmiştir. İkinci aşamada ise tüketim harcamalarının dağılımı kullanılarak farklı gelir grupları için kur geçişkenliği hesaplanmıştır. Sonuçlar en yüksek döviz kuru geçişkenliğine sahip ana harcama gruplarının ulaştırma, diğer mal ve hizmetler, gıda ve alkolsüz içecekler ve mobilya ve ev bakımı olduğunu göstermektedir. Ayrıca en yüksek gelir grubundaki hanehalklarıyla en düşük gelir grubundaki hanehalklarının döviz kurunun yarattığı enflasyondan benzer oranlarda etkilendiği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Döviz Kuru, Enflasyon, Fiyat Endeksi.

Jel Sınıflandırması: E31, C32, F31

THE EXCHANGE RATE PASS-THROUGH FOR MAIN CONSUMPTION GROUPS

Abstract

In this research, we estimate the exchange rate pass-through for main consumption groups of consumer price index. The change in exchange rates in Turkey is among the dominant factors affecting short-term inflation. Existing literature investigates the exchange rate pass-through to consumer price inflation. However, the effects of change in exchange rate on main expenditure groups of consumer price index may be different. In this research, we first analyze the exchange rate pass-through for each main consumption group. Then, we estimate exchange rate pass-through for various income groups using consumption expenditures. Results show that transportation, other goods and services, and food and non-alcoholic beverages groups have highest exchange rate pass-through effects. Furthermore, we find that households with highest income and lowest income brackets are affected from inflation induced by exchange rate at similar rates.

Keywords: Exchange Rate, Inflation, Price Index.

Jel Classification: E31, C32, F31

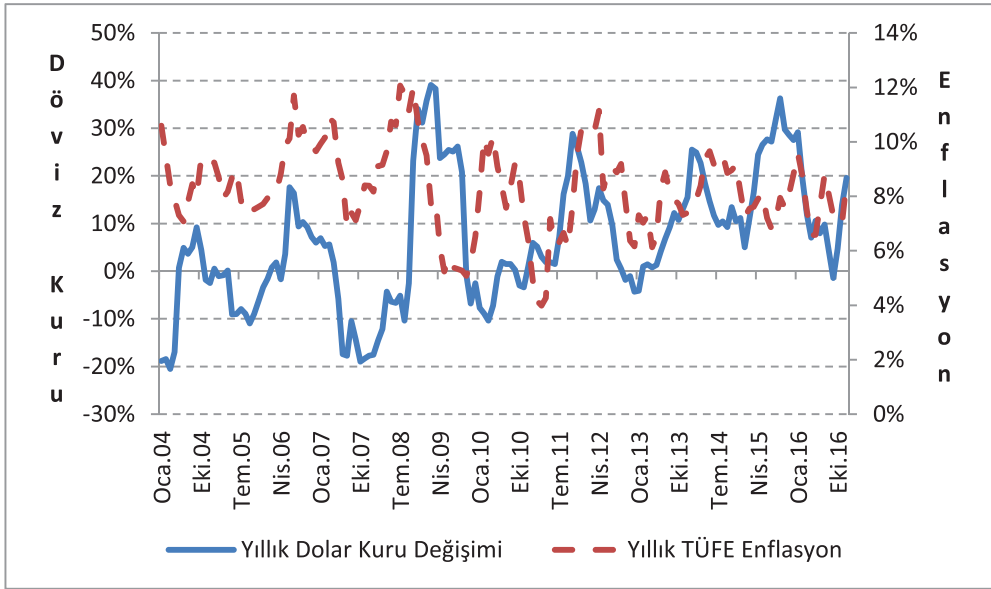
¹ İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İktisat Bölümü, Doç. Dr., huseyin.kaya@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2231-9675

² İstanbul Bilgi Üniversitesi, İşletme Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi, baris.soybilgin@bilgi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4906-1878

1. GİRİŞ

Merkez bankalarındaki politika yapıcılarının etkili bir para politikası uygulayabilmesi için döviz kurundaki hareketlerin ülkedeki fiyatlara hangi dönemde ne kadar etki edeceğini bilmesi önemlidir. Özellikle Türkiye gibi küçük ve dışa açık ekonomiler döviz kurundaki hareketlerden büyük oranda etkilenmektedir. Şekil 1’de görüldüğü üzere zaman zaman %20’nin üstüne kadar çıkan Türk lirasının ABD dolarına karşı değer kayıpları enflasyon hedefine ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Şekil 1. Yıllık dolar kuru değişimi ve yıllık TÜFE enflasyonu

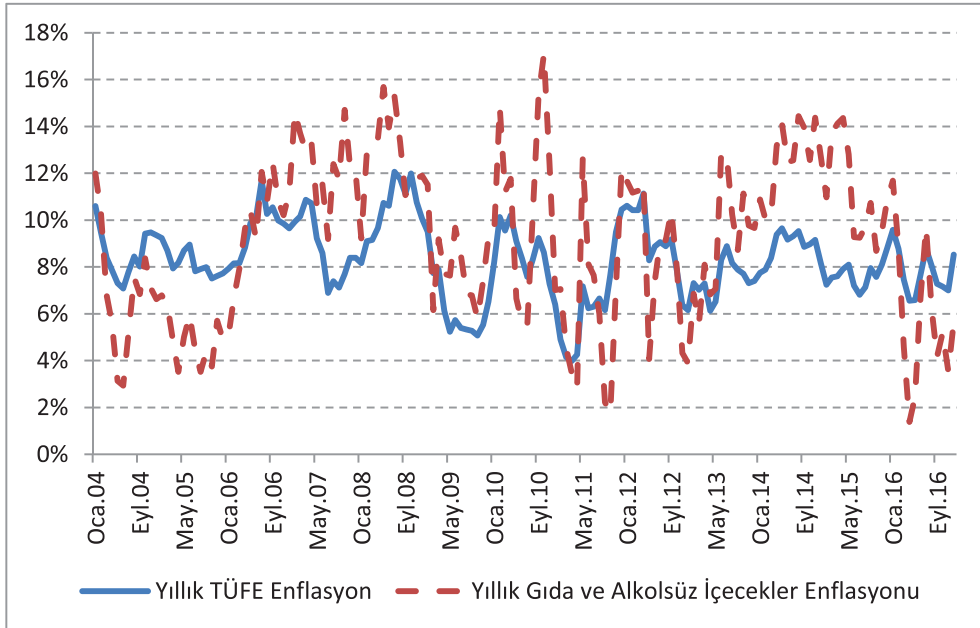

Literatürde döviz kurunun yurt içi fiyatlara etkisi döviz kuru geçişkenliği olarak adlandırılmaktadır. Hali hazırda döviz kuru geçişkenliği ile ilgili literatürde Türkiye ile ilgili bir dizi çalışma bulunmaktadır: Arbatlı (2003); Cıvcir ve Akçağlayan (2010); Dedeoğlu ve Kaya (2014, 2015); Kara ve ark. (2007); Kara ve Ögünç (2005, 2011, 2012); Leight ve Rossi (2002). Bu çalışmaların büyük çoğunluğunda bir vektör öz-gecikmeli (VAR) model ile döviz kurundaki değişmelerin genel tüketici fiyat endeksine (TÜFE) veya üretici fiyat endeksine (ÜFE) etkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular kur geçişkenliğinin dalgalı kur rejimi döneminde sabit kur rejimi dönemine kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca geçişkenlik katsayısının büyüklüğü için farklı tahminler elde edilmişse de 2002 sonrası dönem için genel olarak %10-%15 aralığında bir kur geçişkenliği tahmin edilmektedir. Kara ve ark. (2017) ise kur geçişkenliğinin dönemsel faktörlere göre değiştiğini göstermiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar kur geçişkenliğinin ısınma (soğuma) dönemlerinde

arttığını (azaldığını) göstermektedir. Ayrıca TL’de güçlü bir değer kaybı beklentisinin olduğu dönemlerde kur geçişkenliğinin yükseldiği, beklentilerin olumlu seyrettiği dönemlerde ise kur geçişkenliğini azaldığı tespit edilmiştir.

TCMB para politikalarını uygularken genel fiyat enflasyonunu hedeflese bile hanehalklarının tüketim kompozisyonu birbirinden farklı olduğu için her hanehalkının ilgilendiği enflasyon değişiklik arz etmektedir. Özellikle düşük gelir gruplu fertleri ilgilendiren en önemli enflasyon gıda enflasyonudur. Şekil 2’de görüleceği üzere gıda ve alkolsüz içecekler enflasyonu son yıllarda genel TÜFE enflasyonundan çok daha hızlı artmaktadır. Buna bağlı olarak Gürsel ve ark. (2016) göstermiştir ki yoksul fertlerin enflasyonu Türkiye’de zengin fertlerin enflasyonundan daha yüksektir. Alt harcama gruplarındaki farklı enflasyon dinamikleri ve gelir gruplarının farklı tüketim kompozisyonuna sahip olması bu harcama grupları için döviz kuru geçişkenliğinin de tespitini önemli bir konu haline getirmektedir. Ancak literatürde Türkiye için döviz kuru geçişkenliğinin alt harcama gruplarını etkisini inceleyen çalışma sayısı çok kısıtlıdır (bkz. TCMB, 2013, 2017; Özmen ve Topaloğlu, 2017). Bu çalışmalarda döviz kuru geçişkenliği TÜFE’nin 152 alt endeksi için VAR kullanılarak analiz edilmiştir. Bu çalışmalar temel mal ve enerji kalemlerinin yanında gıda ile ilgili kalemlerde de önemli oranda bir kur geçişkenliği olduğuna işaret etmektedir.

Şekil 2. Yıllık TÜFE Enflasyonu ve yıllık gıda ve alkolsüz içecekler enflasyonu

Bu çalışmada ilk aşamada VAR analizleri kullanılarak ana harcama grupları düzeyinde geçişkenlik katsayısı tahmin edilmiştir. İkinci aşamada ise tüketim harcamalarının gelire göre dağılımı kullanılarak farklı gelir grupları için kur geçişkenliği hesaplanmıştır. Böylece mevcut çalışmalardan farklı olarak TL'deki değer kayıplarının farklı gelir gruplarının karşılaştığı enflasyonu ne ölçüde etkilediğini görme imkanı elde edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada tek bir optimal gecikme değeri kullanmak yerine, gecikme uzunluğu kaynaklı belirsizliği azaltabilmek adına Bayesyen ortalama yöntemi kullanılarak döviz kuru geçişkenliği hesaplanmıştır. Bunun yanında arz şoku literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak enerji ve enerji dışı arz şoku olarak ikiye ayrılmıştır. Elde edilen sonuçlar ulaştırma ana harcama grubunun en yüksek döviz kuru geçişkenlik katsayısına sahip olduğunu göstermektedir. Ulaştırmayı diğer mal ve hizmetler, ve gıda ve alkolsüz içkiler ana harcama grupları izlemektedir. Bunun yanında değişik gelir gruplarına sahip hanehalklarına etki eden döviz kuru geçişkenliği bir birine benzer oranlardadır.

Çalışmanın bundan sonraki yapısı şu şekildedir. Birinci bölümde yöntem ve veri seti tanımlanmıştır. İkinci bölümde ampirik sonuçlar sunulmuştur. Son bölümde ise çalışmanın sonuç bölümü yer almaktadır.

2. VERİ VE YÖNTEM

Türkiye için yapılan kur geçişkenliği çalışmalarında genel olarak McCarthy'nin (1999, 2007) üretim zinciri boyunca fiyatlamayı esas alan VAR modelinin kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada aşağıda görüleceği üzere yedi değişkenli benzer bir model kullanılmıştır. Bu çalışmanın önceki çalışmalara göre farklarından biri arz şokunu enerji ve enerji dışı arz şoku olarak ikiye ayırmasıdır.³

Bu sistem zincirinde t zamanındaki enflasyonun sırasıyla t-1 zamanında mevcut bilgiye koşullu olarak t dönemindeki enerji fiyatları, enerji dışı emtia fiyatları, iç talep, döviz kuru, üretici fiyatı, tüketici fiyatı ve para politikası şoklarından oluştuğu varsayılmaktadır. VAR modeli bu şok sıralaması dikkate alınarak Cholesky ayrıştırma yöntemiyle tahmin edilmiştir.

$$\pi_t^{en} = E_{t-1}(\pi_t^{en}) + \varepsilon_t^{en} \quad (1)$$

$$\pi_t^{ne} = E_{t-1}(\pi_t^{ne}) + \varepsilon_t^{en} + \varepsilon_t^{ne} \quad (2)$$

$$\Delta e_t = E_{t-1}(\Delta e_t) + \varepsilon_t^{en} + \varepsilon_t^{ne} + \varepsilon_t^{\Delta e} \quad (3)$$

³ Enerji fiyatları ve enerji dışı emtia fiyatları kaynaklı şokların enflasyon üzerinde farklı etkilere sahip olacağı düşünüldüğü için iki ayrı arz şoku kullanılmıştır.

$$y_t = E_{t-1}(y_t) + \varepsilon_t^{en} + \varepsilon_t^{ne} + \varepsilon_t^{\Delta e} + \varepsilon_t^y \quad (4)$$

$$\pi_t^p = E_{t-1}(\pi_t^p) + \varepsilon_t^{en} + \varepsilon_t^{ne} + \varepsilon_t^y + \varepsilon_t^{\Delta e} + \varepsilon_t^p \quad (5)$$

$$\pi_{t,i}^c = E_{t-1}(\pi_t^c) + \varepsilon_t^{en} + \varepsilon_t^{ne} + \varepsilon_t^y + \varepsilon_t^{\Delta e} + \varepsilon_t^p + \varepsilon_{t,i}^c \quad (6)$$

$$\Delta i_t = E_{t-1}(\Delta i_t) + \varepsilon_t^{en} + \varepsilon_t^{ne} + \varepsilon_t^y + \varepsilon_t^{\Delta e} + \varepsilon_t^p + \varepsilon_{t,i}^c + \varepsilon_t^{\Delta i_t} \quad (7)$$

Sistemdeki değişkenler aşağıdaki gibidir:

π_t^{en} : enerji fiyatları yüzde değişim,

π_t^{ne} : enerji dışı emtia fiyatlarında yüzde değişim,

y_t : çıktı açığı,

Δe_t : ABD dolarındaki yüzde değişim,

π_t^p : üretici fiyat enflasyonu,

$\pi_{t,i}^c$: tüketici fiyat endeksinin i 'nci ana harcama grubu enflasyonu,

Δi_t : gecelik faizdeki değişim,

E_{t-1} : Bir değişkenin t-1 dönemindeki bilgisine koşullu olarak beklentisi.

$\varepsilon_t^{en}, \varepsilon_t^{ne}, \varepsilon_t^y, \varepsilon_t^{\Delta e}, \varepsilon_t^p, \varepsilon_t^c, \varepsilon_t^{\Delta i_t}$: Sırasıyla enerji arz, enerji dışı arz, talep, kur, üretici fiyat, tüketici fiyat ve para politikası şoklarını göstermektedir.

Yukarıdaki modelin parametreleri 2003 2. çeyrek ile 2016 3. çeyrek arasındaki çeyreklik veriler kullanılarak tahmin edilmiştir. Kömür, işlenmemiş petrol ve doğal gaz fiyatlarını içeren Enerji fiyatları endeksi ve ormancılık ve tarım ürünleri, gübre, metal ve mineral fiyatlarını içeren enerji dışı emtia fiyatları endeksi Dünya Bankası emtia fiyatları veri tabanından alınmıştır. Çıktı açığı Türkiye İstatistik Kurumundan (TÜİK) alınan reel GSYH'nin Hodrick-Prescott filtresinden⁴ geçirilmesiyle elde edilen ana trend ile gözlemlenen veri arasındaki fark alınarak elde edilmektedir. Kur olarak ABD doları kullanılmıştır. Kur verileri TCMB'den alınmıştır. Tüketici ve üretici fiyat endeksleri TÜİK'ten alınmış ve X-12 yöntemi kullanılarak mevsimsellikten arındırılmıştır. Faiz oranı olarak Turkey Data Monitor'den alınan gecelik faiz oranı kullanılmıştır.

İncelenen dönem içerisinde Dünya'da 1950'lerden beri görülen en büyük ekonomik krizlerden birisi olan 2008 küresel krizi vuku bulmuştur. Bu küresel ekonomik kriz Türkiye ekonomisinde de büyük bir daralmaya neden olmuştur. Bu tür derin krizlerin ülkelerdeki ik-

⁴ Literatürdeki genel kabüle uygun olarak Hodrick-Prescott filtresini çeyrek veriler için uygularken düzeltme katsayısı 1600 olarak alınmıştır.

tisadi yapı üzerinde güçlü etkileri olabilmekte ve bu etkiler de Juselius'un (2006) da iddia ettiği üzere VAR tahminlerinde sapmalara neden olabilmektedir. Bu nedenle VAR ile daha doğru tahminler elde edebilmek açısından Türkiye'de kriz olan döneme kukla değişken koymanın uygun olacağı sonucuna varılmıştır. Kaya (2013) BBQ modelini kullanarak Türkiye'de kriz periyodunun 2008 Temmuz ve 2009 Eylül dönemleri arasında olduğunu göstermiştir. Bu çalışma dikkate alınarak 2008 2. çeyrek ve 2009 3. çeyrek dönemleri arasında 1, diğer dönemlerde 0 değeri alan bir kukla değişken oluşturulmuştur.

3. AMPİRİK SONUÇLAR

Geçişkenlik katsayısı literatürde kullanılan yöntemle uygun olarak etki-tepki fonksiyonları (impulse response function) (IRF) kullanılarak elde edilmiştir. Geçişkenlik katsayısını elde etmek için kullanılan denklem aşağıdaki gibidir:

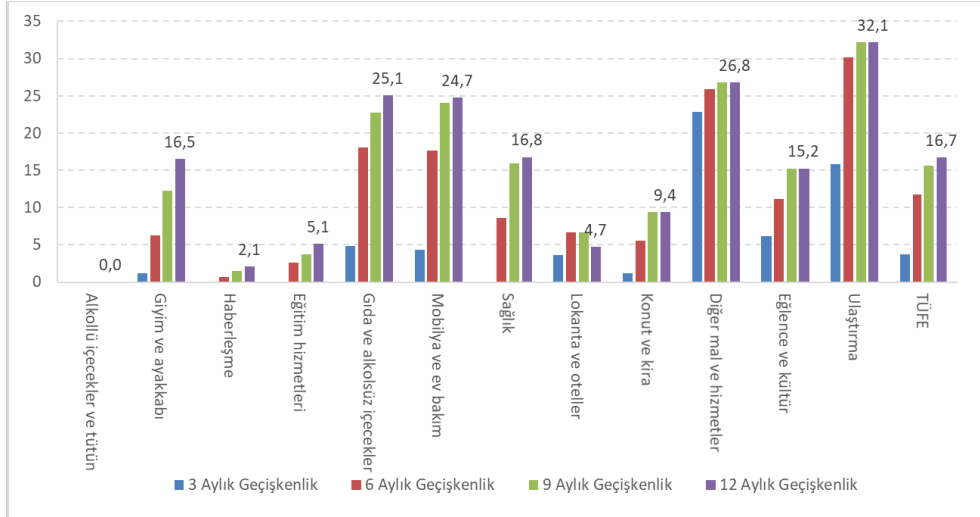
$$GK_{t,t+s} = \frac{P_{t,t+s}}{E_{t,t+s}} \quad (8)$$

Burada, $GK_{t,t+s}$ s dönem sonraki geçişkenlik katsayısını, $P_{t,t+s}$ enflasyonun kur değişimine verdiği birikimli tepkiyi, $E_{t,t+s}$ ise kur değişiminin kur değişimine vermiş olduğu birikimli tepkiyi göstermektedir.

Tahmin edilen geçişkenlik katsayısının iki tepki fonksiyonun oranından elde ediliyor olması, nokta tahminini seçilen gecikme değerine önemli oranda duyarlı hale getirmektedir. Bu aşamada bir enformasyon kriteri yardımı ile optimal bir gecikme değeri seçmek yerine, gecikme uzunluğu kaynaklı belirsizliği azaltabilmek adına Bayesyen ortalama yöntemi kullanılmıştır. Böylece her gecikme uzunluğundan elde edilen sonuçlar dikkate alınmış ancak nihai tahminde bilgi kriteri küçük olan tahminlerin ağırlığı daha yüksek olmuştur. Her modelin önsel ihtimali (prior probability) eşit olarak alındığında bir model için Bayesyen ağırlık (sonsal olasılık, posterior probability) şu şekilde hesaplanmıştır:

$$w_m = \frac{\exp(-\frac{1}{2}SBC_m)}{\sum_{j=1}^M \exp(-\frac{1}{2}SBC_j)} \quad (9)$$

Burada M kullanılan model sayısını ve SBC Schwartz-Bayes Enformasyon Kriterini göstermektedir. Her bir harcama grubu için, VAR modelimiz 1, 2, 3 ve 4 gecikme değeri kullanılarak tahmin edilmiştir. Yani her bir harcama grubu için kullanılan model sayısı dördür. Her tahmin sonucunda geçişkenlik katsayısı hesaplanmış ve her gecikme değeri için hesaplanan Bayesyen ağırlıklar kullanılarak ortalama geçişkenlik katsayısı tahmin edilmiştir.

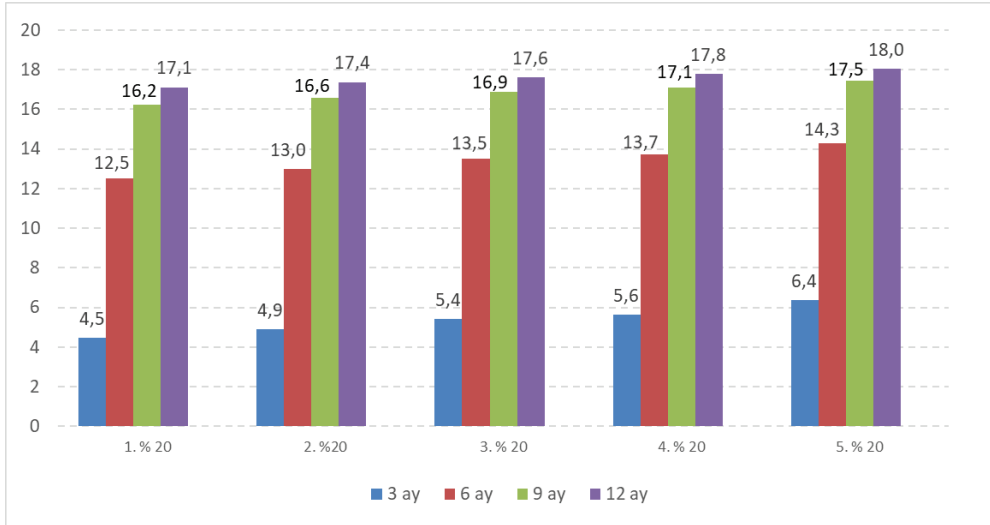
Şekil 3. Ana harcama grupları için kur geçişkenliği

3, 6, 9 ve 12 aylık periyotlar için ana harcama gruplarına göre kur geçişkenliği Şekil 3'te sunulmuştur.⁵ Alkollü içecekler, sigara ve tütün grubundaki enflasyonun nedeni genelde vergi artışlarından kaynaklandığı için Özmen ve Topaloğlu'ndaki (2017) gibi bu gruptaki döviz kuru geçişkenliği 0 kabul edilmiştir. 3 aylık periyot için en yüksek geçişkenlik diğer mal ve hizmetlerde görülürken, diğer periyotlar için ulaştırma ana harcama grubu en yüksek döviz kuru geçişkenliğine sahiptir. Bunun yanında gıda ve alkolsüz içecekler grubunda da 12 aylık birikimli döviz kuru geçişkenliği %25,1 gibi yüksek bir orana ulaştığı görülmektedir. Gıda ve alkolsüz içecekler Türkiye'de üretildiği halde böyle yüksek bir döviz kuru geçişkenliğine sahip olması bir hayli ilginçtir. Ana harcama gruplarının döviz geçişkenliği ağırlıklandırılarak toplandığında 12 aylık birikimli döviz kuru geçişkenliği %16,7 olarak hesaplanmıştır.⁶

⁵ Dolar kurunun enflasyon geçişkenliğine ek olarak sepet kurun $(0.5 \times \text{Dolar} + 0.5 \times \text{Avro})$ enflasyon geçişkenliği de tahin edilmiş ve sonuçlar EK'te sunulmuştur. Elde edilen sonuçlar sepet kurun enflasyon geçişkenliğinin dolar kurunun geçişkenliğine göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Özellikle mobilya ve ev bakım ile ulaştırma harcama grupları için sepet kurun enflasyon geçişkenliğinin dolar kurunun geçişkenliğine göre yüksek olduğu görülmektedir. Dolar kuru geçişkenliği için elde edilen sonuçlara benzer bir şekilde gelir dilimi arttıkça sepet kurun geçişkenliği de yükselmektedir. En düşük yüzde 20'lik gelir grubu ile en yüksek yüzde 20'lik gelir grubu arasındaki geçişkenlik katsayısı farkı 2 puan olmaktadır.

⁶ TCMB 2017-I enflasyon raporunda sepet kurun TÜFE geçişkenliği 17.4 olarak hesaplanmıştır. Kara ve ark. (2017) bulguları da son dönemde kur geçişkenliğinin arttığını göstermektedir.

Şekil 4. Gelir gruplarına göre kur geçişkenliği

Tablo 1’de 2015 yılı için gelire göre sıralı %20’lik grup ayırımında hanehalkı tüketim harcamasının dağılımı gösterilmektedir. En alt %20’lik gelir dilimindeki hanehalkları gelirinin %32’sini konut ve kiraya, ve %30,2’sini gıdaya harcamaktadır. Buna karşılık en üst %20’lik gelir dilimindeki hanehalkları gelirinin %23,3’ünü konut ve kiraya, %21’ini ulaştırılmaya, ve sadece %14,6’sını gıdaya harcamaktadır. Genelde en üst gelir grubu, gelirlerinin daha büyük bir bölümünü yurt dışında üretilen mallara ayırdığı için bu grubun döviz kuruna gelen bir şoktan en alt gelir grubuna göre daha fazla etkilenmesi beklenir. Gelir gruplarına göre döviz kuru geçişkenliğinin sunulduğu Şekil 4’ten görüleceği üzere en üst gelir grubu için döviz kuru geçişkenliği beklenildiği gibi en yüksek değere sahiptir. Buna karşılık en üst gelir grubuyla en alt gelir grubu arasındaki 12 aylık birikimli döviz kuru geçişkenliği farkı sadece 0.9 yüzde puandır. Gıda ve alkolsüz içecekler alt grubundaki yüksek döviz kuru geçişkenliliği en alt gelir grubundaki hanehalkların da döviz kuru geçişkenliliğinden en yüksek gelir grubuna yakın bir düzeyde etkilenmesine yol açmaktadır.

Tablo 1. 2015 yılı için gelire göre sıralı %20'lik grup ayrımında hanehalkı tüketim harcamasının dağılımı

HARCAMA GRUBU	GELİR DİLİMLERİ					
	Toplam	1. %20	2. %20	3. % 20	4. % 20	5. % 20
ALKOLLÜ İÇECEKLER VE TÜTÜN	0,042	0,050	0,048	0,050	0,046	0,032
GİYİM VE AYAKKABI	0,052	0,043	0,046	0,050	0,053	0,056
HABERLEŞME	0,037	0,030	0,033	0,038	0,041	0,036
EĞİTİM HİZMETLERİ	0,022	0,004	0,007	0,011	0,016	0,039
GIDA VE ALKOLSÜZ İÇECEKLER	0,202	0,302	0,263	0,226	0,205	0,146
MOBİLYA VE EV BAKIM	0,061	0,057	0,062	0,059	0,063	0,062
SAĞLIK	0,020	0,020	0,021	0,016	0,022	0,021
LOKANTA VE OTELLER	0,064	0,041	0,051	0,060	0,063	0,075
KONUT VE KİRA	0,260	0,320	0,296	0,272	0,255	0,233
DİĞER MAL VE HİZMETLER	0,043	0,034	0,033	0,035	0,039	0,053
EĞLENCE VE KÜLTÜR	0,029	0,018	0,021	0,024	0,025	0,038
ULAŞTIRMA	0,170	0,082	0,119	0,159	0,173	0,210

Kaynak: TÜİK

4. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada ilk aşamada model belirsizliği altında TÜFE ana harcama gruplarının döviz kuru geçişkenlik katsayısı tahmin edilmiştir. Ana harcama gruplarının döviz kuru geçişkenlik katsayısı elde edildikten sonra ise gelire göre tüketim harcamalarının dağılımı kullanılarak farklı gelir grupları için kur geçişkenliği hesaplanmıştır.

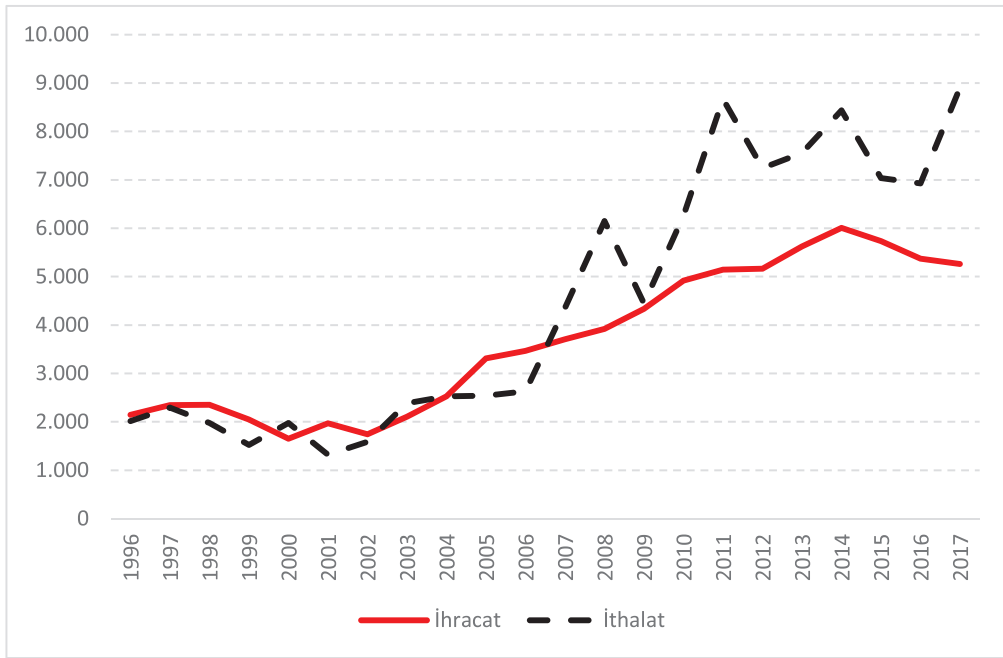
Elde edilen sonuçlara göre 12 aylık birikimli döviz kuru geçişkenliğinde en yüksek katsayıya sahip ana harcama grubu ulaştırma olurken, bu grubu diğer mal ve hizmetler, ve gıda ve alkolsüz içecekler takip etmektedir. Harcama gruplarının ağırlıklı ortalamasından elde edilen toplam döviz kuru geçişkenliği ise %16,7'dir.

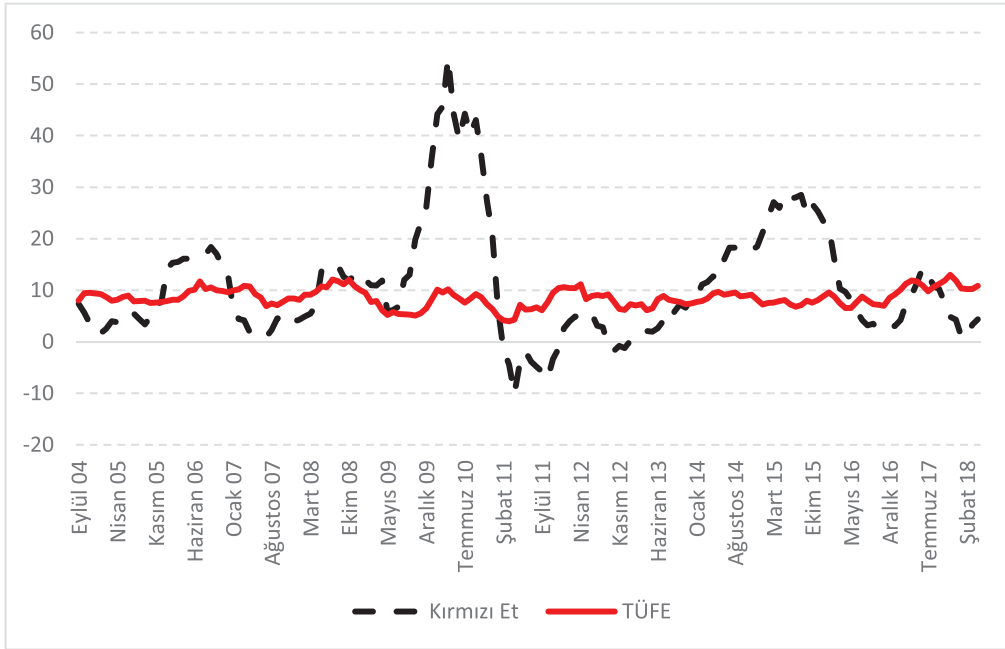
Gelire göre hanehalklarının döviz kuru geçişkenliği hesaplandığında geçişkenlikten en çok etkilenen grubun en yüksek %20'lik gelir dilimdeki hanehalkları olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan, gıda grubundaki döviz kuru geçişkenliği yüksek olduğu için en düşük gelir

grubundaki hanehalklarının da döviz kuru geçişkenliğinden en yüksek gelir grubundaki hanehalkaları kadar etkilendiği görülmektedir.

Kur geçişkenliğinin en yüksek %20'lik ile en düşük %20'lik gelir dilimlerindeki hanehalklarını benzer oranlarda etkilediği tespit edilmiş olmasına karşın, en düşük %20'lik gelir dilimindeki hanehalklarının harcanabilir gelirinin en yüksek dilimdeki hanehalklarının gelirinden daha düşük olması nedeniyle, düşük gelir grubundaki hanehalklarının kur geçişkenliğinden daha fazla etkilenmesi beklenmektedir.

Şekil 5. Ekonomik faaliyetlere göre tarım ve hayvancılık (ihracat ve ithalat, milyon USD)

Şekil 6. Kırmızı et ve TÜFE enflasyonu

Diğer yandan gıda harcama grubunun fiyat esnekliğinin düşük olması tüketicilerin fiyat artışlarına karşı tüketim miktarlarını ayarlama imkanlarını kısıtlamakta ve bu durum düşük gelirli hanehalklarını kur geçişkenliği karşısında yüksek gelir gruplarına kıyasla daha dezavantajlı bir konuma itmektedir. Kur geçişkenliğinin en düşük %20'lik gelir dilimindeki hanehalklarına etkisini azaltmak için gıda ve alkolsüz içecekler grubunun kur şoklarına duyarlılığını azaltmak elzemdir. Kur geçişkenliğinin gıda ve alkolsüz içecekler grubuna hangi kanallar üzerinden etki ettiği bu çalışmanın konusu değildir. Bu önemli konuyu önümüzdeki çalışmalara bırakmakla birlikte bu konu hakkında birkaç politika önerisinde bulunabiliriz.

Şekil 5'te görüleceği üzere Türkiye genel olarak tarım ve hayvancılık alanında 2007 yılına kadar net dış açık vermeden ilerlerken, 2007 yılından sonra net ithalatçı bir konuma geçmiştir. Özellikle yerel hayvancılığın Türkiye'deki tüketicinin taleplerini karşılamada yetersiz kaldığı için yurt dışından büyük miktarlarda canlı hayvan getirilmesinin bu sonuca yol açtığı bilinmektedir. Yine de Şekil 6'da görüleceği üzere bu politikanın et fiyatlarında çok da kontrolü sağlayamadığı görülmektedir. Ayrıca ithalata dayalı bir gıda politikasının bu sektörün kur duyarlılığını büyük ölçüde artırma ihtimali vardır. Bu nedenle yerel aktörlerle birlikte ithalata dayanmayan bir çözümün geliştirilmesi tek çare olarak görülmektedir.

Bunun yanında Türkiye’de gıda ürünlerinin fiyatının belirlenmesinde önemli bir rolü olan mazot’un da çok yüksek bir kur geçişkenliği olduğu bilinmektedir. Kurdaki artış petrol ürünleri ve ulaşım üzerinden gıda fiyatlarına etki etmektedir. Bu ikincil geçişkenliğin belli bir zaman alıyor oluşu, gıda ve alkolsüz içecekler grubundaki 3 aylık kur geçişkenliğinin düşük fakat, 6 aylık ve sonrasındaki kur geçişkenliğinin yüksek olmasının nedenlerinden biri olabilir. Bu sorunların kısa vadede çözümü pek mümkün gözükme de çiftçilere mazot teşviki, lojistik süreçlerinin daha nitelikli hale getirilmesi ve tarım ürünlerinin piyasaya ulaştırılmasında demir yolu taşımacılığının öneminin artırılması kurun gıda fiyatları üzerindeki etkisinin azalmasına yol açabilir.

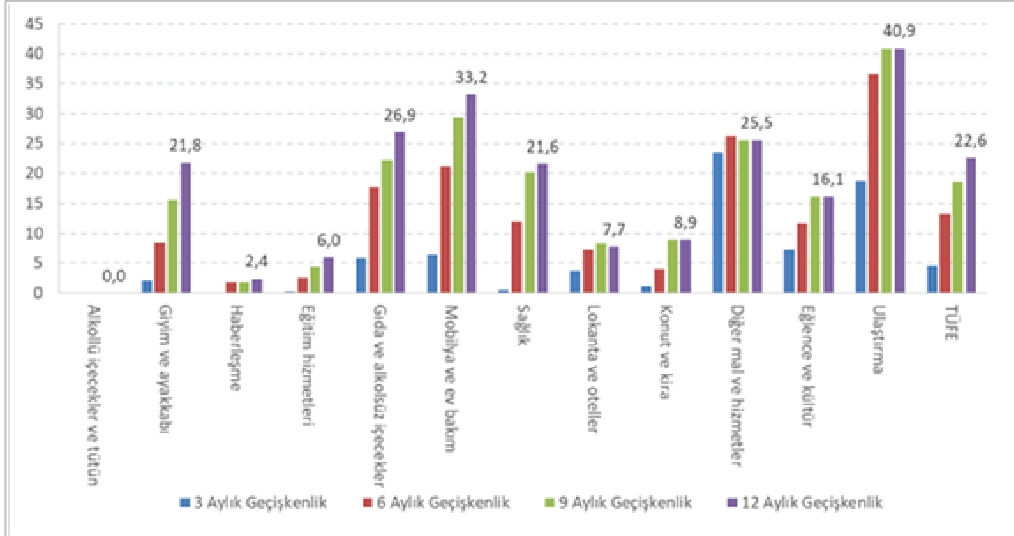
Kaynaklar

- Arbatlı, E. (2003) Exchange Rate Pass-Through in Turkey: Looking for Asymmetries, *Central Bank Review*, 3(2). 85-124
- Civcir, I., A. Akçağlayan (2010) Inflation Targeting and the Exchange Rate: Does It Matter in Turkey?, *Journal of Policy Modeling*, 32(3), 339-354.
- Dedeoglu, D. H. Kaya (2014) The Evolution of Exchange Rate Pass-Through in Turkey: Does Inflation Targeting Matter?, *Afro Eurasian Studies*, 3(1), 26-33.
- Dedeoglu, D. H. Kaya (2015) Model Belirsizliği Altında Döviz Kurunun Enflasyona Etkisi, *Central Bank Review*, 15(2), 79-93.
- Gürsel, S., M. Kökkızıl, S. Köksal (2016) Yoksul ile Zengin Arasındaki Enflasyon Farkı 8 Yılda 20 Puanı Geçti, Araştırma Notu No. 16/194, Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi.
- Juselius, K. (2006) *The Cointegrated VAR Model: Methodology and Applications*, New York: Oxford University Press.
- Kara, A. H., H. Küçük-Tuğer, Ü. Özlale, B. Tuğer, E. M. Yücel (2007) Exchange Rate Regimes and Pass - Through: Evidence From The Turkish Economy, *Contemporary Economic Policy*, 25(2), 206-225.
- Kara, A. H., F. Ögünç (2005) Exchange Rate Pass-Through in Turkey : It Is Slow, But Is It Really Low?, Research Department Working Paper No: 05/10, the Central Bank of the Republic of Turkey.
- Kara, A. H., F. Ögünç (2011) Döviz Kuru ve İthalat Fiyatlarının Enflasyona Etkisi, CBRT Research Notes in Economics No. 11/14, the Central Bank of the Republic of Turkey.
- Kara, A. H., F. Ögünç (2012) Döviz kuru ve ithalat fiyatlarının yurt içi fiyatlara etkisi, *İktisat İşletme ve Finans*, 27(317), 09-28.
- Kara, A. H., F. Ögünç, C. Sarıkaya (2017) Inflation Dynamics in Turkey: A Historical Accounting, CBRT Research Notes in Economics No. 03/17, the Central Bank of the Republic of Turkey.
- Kaya, H. (2013) On the Predictive Power of the Yield Spread for Future Growth and Recession: The Turkish Case, *International Review of Economics and Management*, 1(1), 74-91.

- McCarthy, J. (1999) Pass-through of Exchange Rates and Import Prices to Domestic Inflation in Some Industrialized Economies, Working Paper No. 79, Bank for International Settlements.
- McCarthy, J. (2007) Pass-through of Exchange Rates and Import Prices to Domestic Inflation in Some Industrialized Economies, *Eastern Economic Journal*, 33(4). 511-537.
- Özmen, M. U., M. Topaloğlu (2017) Disaggregated Evidence for Exchange Rate and Import Price Pass-through in the Light of Identification Issues, Aggregation Bias and Heterogeneity, Working Paper No. 17/08, the Central Bank of the Republic of Turkey.
- Leigh, D., M. Rossi, (2002) Exchange Rate Pass-Through in Turkey, Working Paper, No. 02/204, International Money Fund.
- TCMB (2013) Enflasyon Raporu 2013-IV, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.
- TCMB (2017) Enflasyon Raporu 2017-I, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.

EK. Sepet kur ile geçişkenlik katsayısının hesaplanması

Şekil Ek 1. Ana harcama grupları için kur geçişkenliği

Şekil Ek 2. Gelir gruplarına göre kur geçişkenliği

